

WATCHDOG – OBYWATELSKA STRAŻ BEZPIECZEŃSTWA

Beata CZUBA

Wojskowa Akademia Techniczna

Streszczenie. Artykuł prezentuje działalność organizacji strażniczych (watchdog) w Polsce. Funkcjonowanie organizacji pozarządowych jest ważną częścią systemu bezpieczeństwa państwa. Mimo, że Polacy od wielu lat uważają, że demokracja jest najlepszą formą rządów, słabo orientują się na temat mechanizmów kontroli demokratycznego ładu w państwie. Role tę sprawują, między innymi, obywatele za pośrednictwem tzw. organizacji strażniczych. Badania własne, które przeprowadziła Autorka na próbie studentów Wojskowej Akademii Technicznej, potwierdzają słabą znajomość organizacji III sektora działających w tym ważnym obszarze społeczeństwa obywatelskiego.

Słowa kluczowe: organizacje strażnicze (watchdog), bezpieczeństwo, demokracja, społeczeństwo obywatelskie.

Wstęp

Wśród licznych funkcji, jakie spełnia dzisiaj państwo, zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom zajmuje coraz bardziej doniosłe miejsce. Służą temu instytucje powołujące grupy dyspozycyjne – militarne, paramilitarne i cywilne. W szczególnych okolicznościach jednak instytucje stają się zagrożeniem dla wolności obywateli, realizują własne, partykularne interesy, zamiast strzec tych, którym z definicji służą. Zawodzą bowiem ustanowione mechanizmy kontroli, dochodzi do tzw. autonomizacji prowadzącej do marnotrawstwa, realizacji nieracjonalnych celów, czasem do tworzenia prawa, które zagraża demokratycznemu ładowi państwa. Z jednej strony, ludzie są skłonni polegać dzisiaj na instytucjach, oczekując zapewnienia bezpieczeństwa i zaspokojenia innych istotnych potrzeb. Z drugiej strony, obywatele chcą korzystać z prawa monitorowania działalności państwa, sposobu wydatkowania pieniędzy z budżetu, etc. Wspomnianą kontrolę realizują, między innymi, tzw. „organizacje strażnicze” (watchdog)¹. Ich działalność zarówno jest wskaźnikiem demokracji, jak i jej warunkiem. W Polsce świadomość obywateli na temat funkcjonowania takich organizacji nie jest wysoka, nawet wśród parlamentarzystów².

Autorka artykułu stawia tezę, że organizacje strażnicze są jednym z istotnych elementów wspierających system bezpieczeństwa państwa. Na rolę organizacji pozarządowych spełniających funkcje kontrolne wskazuje Biuro Bezpieczeństwa

¹ Watchdog – „pies wartowniczy” – tak nazywane są organizacje III sektora, które zajmują się kontrolowaniem władz publicznych (instytucji) lub etyki wielkiego biznesu, M. Nowicki, Z. Fialova, *Monitoring Praw Człowieka*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2000, s. 11.

² <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/924806,watchdog-kto-tworzy-obywatelska-siec.html> [Pobrano: 26.04.2016].

Narodowego: „Aktywność organizacji pozarządowych na rzecz bezpieczeństwa przejawia się zarówno jako zaangażowanie w działania **bezpośrednio umacniające bezpieczeństwo** narodowe (np. w przypadku Ochotniczych Straży Pożarnych, dla których w systemie bezpieczeństwa narodowego przewidziano funkcje ochronne, interwencyjne, edukacyjne i kulturalne), jak i **zaangażowanie pośrednie** (np. *think-tanki* sugerujące kierunki działania w polityce bezpieczeństwa Polski, **organizacje przeciwdziałające zjawiskom patologicznym – np. korupcji, fundacje wspierające rodzinę, zdrowie, edukację itp.**)”³. Poprzez monitoring instytucji organizacje pozarządowe przyczyniają się do utrzymania demokratycznego ładu. W niektórych przypadkach zaś bezpośrednio stoją na straży praw jednostki, których przestrzeganie jest warunkiem poczucia bezpieczeństwa: prawa do wolności, życia wolnego od dyskryminacji czy przemocy instytucjonalnej. Im bardziej obywatelskie społeczeństwo, tym częściej ludzie są członkami organizacji pozarządowych. Autorkę niniejszego artykułu interesowało, jaki jest poziom wiedzy młodego pokolenia reprezentowanego przez studentów Wojskowej Akademii Technicznej, nt. roli „organizacji strażniczych” w Polsce. W artykule dokonano analizy wyników badań przeprowadzonych na próbie studentów. Ponadto, w związku z tym, iż działanie organizacji strażniczych należy widzieć w kontekście demokracji, przywołano wyniki badań Centrum Badania Opinii Społecznej na temat stosunku Polaków do tego ustroju. Pytania badawcze stawiane w niniejszym artykule brzmią:

1. Czy studenci Wojskowej Akademii Technicznej wiedzą, co oznacza pojęcie „organizacje strażnicze”?
2. Które z watchdogów są najlepiej rozpoznawane przez respondentów?
3. Czy respondenci działają w organizacjach pozarządowych typu watchdog?

1. Stosunek Polaków do demokracji

Działalność watchdogów związana jest z kondycją społeczeństwa obywatelskiego. Im wyższy kapitał społeczny, tym bardziej aktywny III sektor, w tym organizacje strażnicze. Badania społeczne prowadzone na temat stosunku obywateli do demokracji wskazują od lat, że większość respondentów uznaje ją za najlepszą formę rządów⁴. Demokracja, jak wiadomo, nie jest jednak dana społeczeństwu na zawsze, co oznacza konieczność istnienia mechanizmów kontroli, w tym kontroli obywatelskiej. Właśnie kontrola praworządności instytucji, przestrzegania praw człowieka, transparentności wydawania pieniędzy publicznych, przeciwdziałania dyskryminacji, ochrony naturalnego środowiska, etc., to cele działania „organizacji strażniczych”.

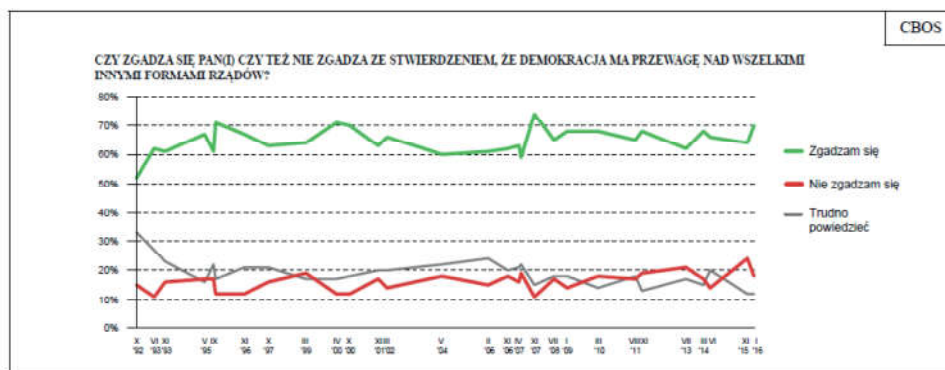
3 <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/system-bezpieczenstwa-n/kierowanie-bezpieczenst/5975,Kierowanie-bezpieczenstwem-narodowym.html> [Pobrano: 01.05.2016].

4 CBOS, komunikat z badań, 17/2016.

W Polsce do tego grona zalicza się np. Helsińską Fundację Praw Człowieka, Fundację im. Stefana Batorego, Stowarzyszenie Homo Faber, Fundację Court Watch Polska, Fundację „Panoptikon”, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Fundację im. Heinricha Bölla, Sieć Obywatelską – Watchdog Polska etc. W kolejnym podrozdziale zostanie omówiona rola wybranych organizacji strażniczych.

Jak wspomniano wcześniej, organizacje strażnicze uznać można za podmioty strzegące ładu demokratycznego w państwie. Dane zamieszczone na wykresach 1 i 2 pozwalają ocenić stosunek społeczeństwa polskiego do demokracji na przestrzeni ostatnich 24 lat.

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań																								
	1992	1993	1995	1997	1999	2000	2001	2002	2004	2006	2007		2008	2009	2010	2011	2013	2014	2015	2016					
	X	VI	V	X	III	IV	X	XI	III	V	II	XI	IV	V	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I
Zgadzam się	52	62	67	63	64	71	70	63	66	60	61	62	63	59	74	65	68	68	65	68	62	68	66	64	70
Nie zgadzam się	15	11	17	16	19	12	12	17	14	18	15	18	16	19	11	17	14	18	17	19	21	17	14	24	18
Trudno powiedzieć	33	27	16	21	17	17	18	20	20	22	24	20	21	22	15	18	18	14	18	13	17	15	20	12	12

Wykres 1. Stosunek Polaków do demokracji
Źródło: CBOS, komunikat z badań, 17/2016, s. 2

Stosunek respondentów do demokracji w 2016 wskazuje na 70% poparcie, co oznacza, że większość osób badanych zgodziła się z twierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad innymi formami rządów. Od 1992 r., w którym CBOS rozpoczęło systematyczne badania opinii w tej sferze, wynik ten należy do najwyższych. Nieznacznie wyższe wskazania obserwowano w IV 2000 r. (71%) oraz w XI 2007 r. (74%). Biorąc pod uwagę zmiany opinii społecznej na przestrzeni ostatnich 5 lat można stwierdzić, że wynik oscylujący w okolicach 70% wskazań jest dość stabilny – waha się o ok. 5%.

Wykres 2 zawiera zestawienie opinii odnoszących się do poparcia dla innych niż demokracja form rządów.

Tabela 2. Powody niezadowolenia z funkcjonowania demokracji w Polsce

	CBOS
Dlaczego jest Pan(i) niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	N=532
Niezadowolenie z obecnej sytuacji politycznej, w tym:	24%
– niezadowolenie z rządów PiS, prezydentury Andrzeja Dudy	18%
– spór o Trybunał Konstytucyjny	4%
– łamanie konstytucji, nieprzestrzeganie zasady trójpodziału władzy	4%
– utrata niezależności przez media publiczne, ustawa medialna	3%
– zawłaszczanie instytucji publicznych przez rządzących	2%
Brak zaufania do polityków, negatywna ocena ich pracy	15%
Konflikty i kłótnie w polityce, brak ciągłości	9%
Zła sytuacja materialna ludzi, bieda, niskie zarobki, bezrobocie, brak mieszkań	9%
Obywatele nie mają wpływu na sprawy kraju; brak aktywności obywatelskiej	7%
Chaos, bałagan, brak stabilizacji, samowola	4%
Rządzą układy, znajomości, grupy interesu, osoby powiązane z poprzednim systemem	3%
Problemy z funkcjonowaniem systemu opieki zdrowotnej, edukacji, zła polityka społeczna	3%
Brak poszanowania dla prawa, łamanie prawa, naruszenia praw obywatelskich, pracowniczych	3%
Brak sprawiedliwości, nierówności, różne prawa dla biednych i bogatych, rozwarstwienie	3%
Krytyka systemu wyborczego; wybory nie są uczciwe, ich wynik nie jest wiarygodny	3%
Korupcja i inne patologie w sferze publicznej	2%
Złe funkcjonowanie sądów i prokuratury; brak dobrego prawa	2%
Zagrożenie wolności słowa; brak wolności słowa, cenzura	2%
Problemy administracji, przerost biurokracji; trudności w załatwieniu czegoś w urzędzie	1%
Niezadowolenie z rządów PO i negatywny odbiór obecnej opozycji	1%
Dysfunkcje gospodarki; z jednej strony przekonanie o braku wolnego rynku, z drugiej – o nadmiarze	1%
Bezwład, brak działania, brak zmian	< 0,5%
Demokracja w Polsce jest zagrożona; demokracja w Polsce działa gorzej niż w innych krajach UE	6%
W Polsce nie ma demokracji	5%
Jest źle, sytuacja zmierza w złym kierunku, cofamy się w rozwoju	3%
Ogólniki i tautologie lub wypowiedzi niezrozumiałe; inne	6%
Trudno powiedzieć / odmowa odpowiedzi	9%

Źródło: CBOS, komunikat z badań, 17/2016, s. 14

Powody niezadowolenia z demokracji wskazywane w 2016 r. przez respondentów wiązały się głównie z sytuacją polityczną, oceną prezydentury, ze sporem pomiędzy rządzącymi a opozycją o Trybunał Konstytucyjny i różnymi konsekwencjami owego

konfliktu. Ponadto, wpływ na opinie miało wprowadzenie nowej ustawy medialnej, sposób sprawowania władzy przez obecną ekipę rządzącą, brak zaufania do polityków, konflikty w polityce, trudna sytuacja na rynku pracy, niesprawiedliwość, brak wpływu obywateli na sprawy kraju, korupcja, chaos, nieposzanowanie prawa, etc. Należy mieć na uwadze, że w 2016 r. 39% respondentów było zadowolonych ze stanu demokracji w Polsce. Rysunek poniżej przedstawia powody, które wskazywali respondenci.

Tabela 3. Powody zadowolenia z demokracji w Polsce

CBOS	
Dlaczego jest Pan(i) zadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	N=410
Wolność, w tym:	32%
– wolność słowa, brak cenzury	19%
– wolność zgromadzeń, demonstracji	4%
– wolność osobista, nietykalność	4%
– wolność przekonań, wyznania, sumienia	3%
– wolność gospodarcza, wolny rynek	3%
Wpływ na politykę, w tym:	21%
– wolne wybory, możliwość wymiany przedstawicieli	13%
– obywatele mają wpływ na sprawy kraju, rządzą	10%
– pluralizm, różnorodność partii politycznych	1%
Dobra jakość życia obywateli; sytuacja w kraju zmierza w dobrym kierunku	8%
Zadowolenie z tego, że rządzi PiS i/lub tego, że PO straciło władzę	7%
Sprawnie funkcjonujące państwo i jego instytucje, porządek, bezpieczeństwo	4%
Rządy prawa	2%
Dostępność systemu edukacji, opieki zdrowotnej, systemu zabezpieczenia społecznego	2%
Demokracja jest wartością sama w sobie, nie ma nic lepszego	2%
Transparentność państwa, dostęp do informacji	1%
Sprawiedliwość, ograniczanie nierówności, ubóstwa	1%
Dążenie do konsensusu, zgody	1%
Tolerancja, ochrona praw mniejszości	< 0,5%
Ogólniki i tautologie lub wypowiedzi niezrozumiałe; inne	12%
Trudno powiedzieć / odmowa odpowiedzi	18%

Odsetki nie sumują się do stu, ponieważ ankietowani mogli podać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: CBOS, komunikat z badań, 17/2016, s. 12

Respondenci zadowoleni ze stanu demokracji wskazywali przede wszystkim na prawo do wolności (wolność słowa, zgromadzeń, wolny rynek, wolność osobista). Ponadto, podawali możliwość wpływu na politykę (wymiana władzy, wpływ obywateli na sprawy kraju, pluralizm). Pojawiły się także opinie wskazujące na dobre warunki życia ludzi, zadowolenie z odsunięcia od władzy Platformy Obywatelskiej, sprawne funkcjonowanie instytucji państwa, etc. Badania CBOS na temat stosunku obywateli do demokracji w Polsce wskazują od wielu lat na nieustające przekonanie społeczeństwa o wyższości tego ustroju nad innymi formami rządów. Niemniej jednak, również niezmiennie od lat, utrzymuje się więcej niezadowolonych niż usatysfakcjonowanych z funkcjonowania demokracji w Polsce. Na przestrzeni lat, w których prowadzone były badania, liczba zadowolonych nigdy nie przewyższała liczby niezadowolonych. Można zatem powiedzieć, iż słaba ocena demokracji utrzymuje się niezależnie od tego, jaka opcja polityczna jest aktualnie u władzy.

2. Organizacje strażnicze w Polsce

K. Batko-Tołuć i K. Izdebski wskazują takie oto funkcje organizacji strażniczych:

- 1) występowanie w roli ekspertów, którzy doradzają zainteresowanym podmiotom w obszarze legislacji, biorą udział w wysłuchaniach publicznych, etc.;
- 2) alarmują oraz informują o przypadkach naruszenia prawa, zagrożeń dla demokratycznego ładu;
- 3) naciskają i przypominają o konieczności wprowadzenia określonych regulacji prawnych lub próbują powstrzymać wprowadzanie prawa, które jest zagrożeniem dla swobód obywatelskich i demokracji;
- 4) dokonują realnych zmian – w wyniku ich działań weryfikowana jest np. treść podręczników lub wprowadzone zostaje nowe prawo, zmienia się sposób postrzegania przez media danego problemu⁵.

Wskazywane w raportach formy działań watchdogów to:

- – monitoring;
- – dziennikarstwo śledcze;
- – nagłaśnianie (*whistleblowing*);
- – reprezentacja interesów;
- – interwencje⁶.

Działalność organizacji strażniczych skupia się wokół kilku generalnych celów:

⁵ K. Batko-Tołuć i K. Izdebski, *Organizacje strażnicze w Polsce. Stan obecny, wyzwania i perspektywy*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2012, s. 10-12.

⁶ R. Skrzypiec, raport całościowy obejmujący badania IDI i FGI przeprowadzone w ramach projektu „Analiza doświadczeń polskich i zagranicznych organizacji strażniczych”, 2011, s. 10, <http://www.viribus.org/images/pliki/raport.pdf> [Pobrano: 03.05.2016].

- 1) działania prawne: polegają one najczęściej na tzw. litygacji strategicznej. Obejmuje ona prowadzenie spraw sądowych, które mają na celu zmianę złego prawa. Do tej grupy należą również sprawy o odszkodowanie z tytułu szkód wyrządzonych przez państwo obywatelom, np. w wyniku nadużycia władzy przez policję, czy inne instytucje, etc. Częścią wspomnianej działalności jest także edukacja społeczeństwa na temat prawa i właściwego sposobu stosowania jego przepisów⁷.
- 2) działania polityczne: obejmują lobbowanie wśród polityków krajowych, europejskich czy na forum międzynarodowym, w celu uzyskania poparcia dla określonych zmian prawa lub sposobów funkcjonowania instytucji⁸;
- 3) działania społeczne: np. różne formy protestów obywatelskich bez użycia przemocy (monitoring, wystąpienia do władz, organizowanie marszy i protestów, akcje informacyjne skierowane do społeczeństwa, obywatelskie nieposłuszeństwo, okupowanie budynków etc.)⁹.

Najczęściej organizacje łączą różne cele: edukację, działania prawne, pomocowe, polityczne. Niżej wymieniono przykłady organizacji strażniczych w Polsce:

- 1) Fundacja „Feminoteka” (działa na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć)¹⁰;
- 2) Fundacja „Panoptykon” (chroni prawo obywateli przed inwigilacją ze strony instytucji państwa)¹¹;
- 3) Kampania Przeciw Homofobii (przeciwdziała dyskryminacji i przemocy wobec osób o odmiennej orientacji seksualnej i tożsamości płciowej)¹²;
- 4) Federacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (działa na rzecz przestrzegania praw kobiet do decydowania o własnym macierzyństwie)¹³;
- 5) Fundacja Court Watch Polska (wspiera pozytywne zmiany w polskim systemie sprawiedliwości, dba o przestrzeganie praw obywateli w sądach)¹⁴;
- 6) Fundacja „Rodzić po Ludzku” (działa na rzecz rodzących kobiet, tak aby ich prawa do godnego traktowania podczas porodu były przestrzegane)¹⁵;

⁷ M. Nowicki, Z. Fialova, *Monitoring praw człowieka*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2000, s. 16.

⁸ Ibidem, s. 16-18.

⁹ Ibidem, s. 18-22.

¹⁰ <http://feminoteka.pl/o-fundacji/> [Pobrano: 18.05.2016].

¹¹ <https://panoptykon.org/corobimy> [Pobrano: 28.05.2016].

¹² <http://kph.org.pl/o-kph/misja-i-wizja-dokumenty/> [Pobrano: 28.05.2016].

¹³ http://rownosc.info/org_bank/details/federacja-na-rzecz-kobiet-i-planowania-rodziny [Pobrano: 28.05.2016].

¹⁴ <https://courtwatch.pl/fundacja/court-watch/> [Pobrano: 18.05.2016].

¹⁵ <http://www.rodzicpoludzku.pl/Misja/Misja.html> [Pobrano: 28.05.2016].

- 7) Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dba o przestrzeganie wolności i praw człowieka w kraju i za granicą)¹⁶;
- 8) Otwarta Rzeczpospolita (przeciwdziała wszelkim formom rasizmu, dyskryminacji, ksenofobii, szerzenie tolerancji)¹⁷;
- 9) Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego (przeciwdziała dyskryminacji)¹⁸;
- 10) Stowarzyszenie Interwencji Prawnej (przeciwdziała dyskryminacji osób wykluczonych, udziela pomocy prawnej, w szczególności cudzoziemcom, więźniom, małoletnim, kobietom, etc.)¹⁹;
- 11) Sieć Obywatelska – Watchdog Polska (działa na rzecz upowszechniania idei dobrego rządzenia)²⁰;
- 12) Fundacja Autonomia (przeciwdziała dyskryminacji ze względu na płeć, orientację seksualną, pochodzenie etniczne, wiek, rasę, niepełnosprawność)²¹;
- 13) Stowarzyszenie Homo Faber (działa lokalnie w Lublinie w obszarze praw człowieka, głównie w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji)²²;
- 14) Fundacja ePaństwo (ułatwia obywatelom dostęp do informacji publicznej)²³.

4. Organizacje strażnicze – pilotażowe badania własne

Celem przedstawionej analizy jest, między innymi, zaprezentowanie poziomu wiedzy wybranej grupy społecznej (w tym przypadku – studentów Wojskowej Akademii Technicznej/WAT) na temat funkcjonowania organizacji typu watchdog w Polsce. Badania mające charakter pilotażu, przeprowadzono w maju 2016 r. na próbie 57 studentów WAT reprezentujących trzy wydziały akademii (cztery kierunki studiów). Zastosowano celowy dobór do próby (dobór dogodny). Charakterystyka społeczno-demograficzna badanej próby (ze względu na kryterium płci, wydziału, kierunku i poziomu studiów) zamieszczona została w tabeli poniżej.

¹⁶ <http://www.hfhr.pl/fundacja/> [Pobrano: 28.05.2016].

¹⁷ <http://www.otwarta.org/kim-jestesmy/o-stowarzyszeniu/> [Pobrano: 28.05.2016].

¹⁸ <http://www.ptpa.org.pl/o-nas> [Pobrano: 28.05.2016].

¹⁹ <http://interwencjaprawna.pl/o-sip/statut/> [Pobrano: 28.05.2016].

²⁰ <http://bip.siecobywatelska.pl/index.php?id=100&id2=4>https://www.facebook.com/SiecObywatelskaWatchdogPolska/info/?tab=page_info [Pobrano: 27.05.2016].

²¹ <http://www.autonomia.org.pl/index.php?id=teksty2&ajdi=66> [Pobrano: 28.05.2016].

²² <http://www.hf.org.pl/ao/index.php?id=23> [Pobrano: 28.05.2016].

²³ <http://epf.org.pl/pl/> [Pobrano: 28.05.2016].

Tab. 4. Charakterystyka społeczno-demograficzna respondentów

Płeć	
Mężczyzna	32
Kobieta	25
Wydział	
Cybernetyka	30
Elektronika	19
Instytut Optoelektroniki	8
Kierunek studiów	
Bezpieczeństwo narodowe	26
Zarządzanie zasobami ludzkimi	4
Energetyka	19
Inżynieria kosmiczna i satelitarna	8
Poziom studiów	
Studia I stopnia	53
Studia II stopnia	4

Źródło: pilotażowe badania własne, Wojskowa Akademia Techniczna, 2016, N=57

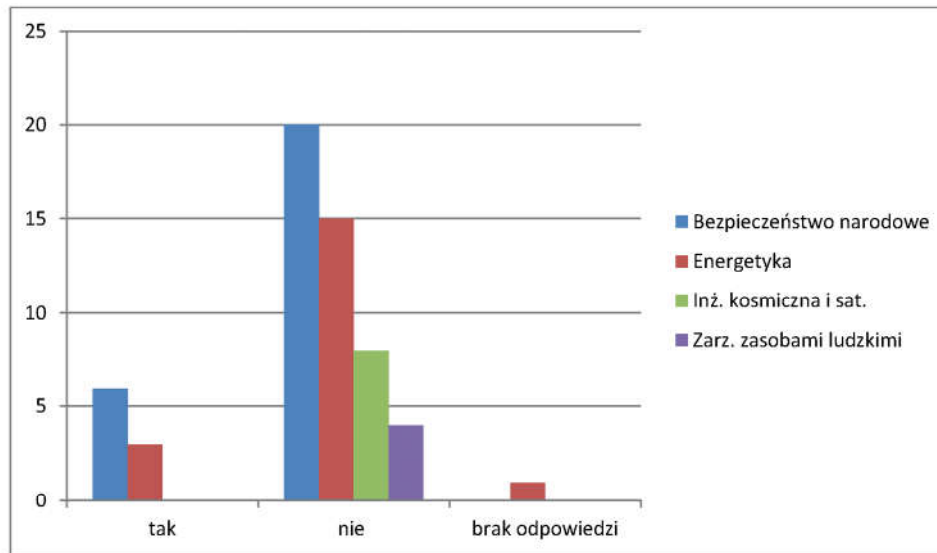
W badaniu wzięło udział 57 studentów, w tym – 32 mężczyzn i 25 kobiet. Respondenci w większości byli słuchaczami studiów I stopnia (53 respondentów, cztery osoby były na studiach magisterskich). Badania prowadzono na trzech wydziałach: Cybernetyki, Elektroniki oraz Instytutu Optoelektroniki (instytut na prawach wydziału). Studenci reprezentowali cztery kierunki studiów. Najliczniejszą grupę stanowili słuchacze Bezpieczeństwa Narodowego – 26 osób, następnie Energetyki – 19 osób, Inżynierii Kosmicznej i Satelitarnej – 8 osób i Zarządzania Zasobami Ludzkimi – 4 osoby.

Badanie przeprowadzono przy zastosowaniu ankiety audytoryjnej zawierającej pytania na temat wiedzy respondentów dotyczącej funkcjonowania organizacji watchdog w Polsce i osobistej przynależności do tych organizacji. Uzyskane wyniki ilustrują wykresy zamieszczone niżej.

Respondentów zapytano o to, czy słyszeli o organizacjach strażniczych, a jeśli tak, co oznacza to pojęcie. Zdecydowana większość respondentów nie słyszała na temat organizacji strażniczych – 43 osoby. 9 osób zadeklarowało odpowiedź „tak”, w 1 przypadku nie udzielono odpowiedzi na to pytanie. Studenci, którzy wskazali odpowiedź tak, w większości reprezentują kierunek bezpieczeństwo narodowe – 6 osób, pozostałe 3 osoby studiuje energetykę. Respondenci, którzy wskazali odpowiedź „tak”, podawali prawidłowe znaczenie pojęcia („są to organizacje „patrzące na ręce” np. rządzącym, pilnujące prawa, obowiązujących norm, monitoring przestrzegania działalności instytucji publicznych” – ankieta nr 44 BN²⁴; „są to organizacje chroniące poszczególne grupy społeczne” – ankieta nr 45 BN; „organizacje strażnicze to takie, które stoją na

²⁴ BN – oznaczenie kierunku studiów – bezpieczeństwo narodowe (wydział cybernetyki).

straży przestrzegania praw ludzkich i pomagające ludziom pokrzywdzonym” – ankieta nr 1ELE²⁵; „monitorują działalność publiczną” – ankieta nr 3ELE, etc.).

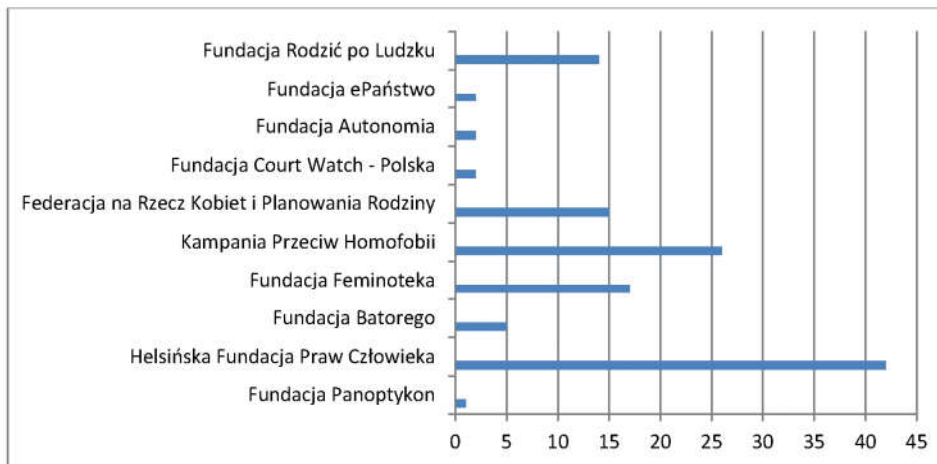

Wykres 3. Znajomość pojęcia „organizacje strażnicze”

Źródło: pilotażowe badania własne, Wojskowa Akademia Techniczna, 2016, N = 57

Respondenci zostali poproszeni o odpowiedź, czym zajmują się wskazane w ankiecie organizacje. Rysunek zamieszczony niżej pozwala ocenić, które organizacje i z czym kojarzą się studentom. Spośród wymienionych na wykresie podmiotów, najczęściej respondenci rozpoznawali Helsińską Fundację Praw Człowieka, następnie – Kampanię Przeciwko Homofobii, Fundację Feminoteka, Federację na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, Fundację Rodzić po Ludzku. Najrzadziej respondenci kojarzyli Fundację Panoptykon, Fundację ePaństwo, Fundację Autonomia oraz Fundację Court Watch – Polska. Biorąc pod uwagę odpowiedzi na pytanie dotyczące konkretnych inicjatyw poszczególnych organizacji, tylko 4 respondentów udzieliło odpowiedzi na to pytanie („marsze równości” – Kampania Przeciw Homofobii, ankieta nr 4 ELE; „brała udział w kampanii hejt stop, firmowana przez twarz J. Kuźniara” – Fundacja Batorego, ankieta nr 2 ELE; „kursy rodzenia” – Fundacja Rodzić po Ludzku, ankieta nr 33 BN; „pomoc prawna uchodźcom” – Helsińska Fundacja Praw Człowieka, „obywatele dla demokracji” – Fundacja Batorego, „Parada równości” – Kampania Przeciw Homofobii, ankieta nr 44 BN).

²⁵ ELE – oznaczenie kierunku studiów – energetyka (wydział elektroniki).

Wykres 4. Wiedza na temat działalności organizacji²⁶

Źródło: pilotażowe badania własne, Wojskowa Akademia Techniczna, 2016, N=57

Należy zatem sądzić, że respondenci kojarzą nazwę organizacji, ponieważ sugeruje ona często charakter działalności. Bardzo rzadko natomiast potrafią wskazać konkretne inicjatywy czy programy. Wydawałoby się, że studenci kierunku bezpieczeństwo narodowe, z racji swoich zainteresowań, powinni wykazać lepszą orientację w przedmiocie badań. Jednak uzyskane wyniki nie wskazują na występowanie istotnych różnic, tj. poziom wiedzy studentów jest podobny, niezależnie od kierunku studiów. Podobnie kształtują się odpowiedzi na pytanie dotyczące przynależności do tych organizacji, bądź do innych o podobnym profilu działania. Żaden z respondentów nie podał, że należy do organizacji.

PODSUMOWANIE

Badania społeczne prowadzone przez CBOS potwierdzają, iż większość Polaków od wielu lat uznaje demokrację za najlepszą formę rządów. Stabilna demokracja jest jednym z elementów bezpieczeństwa państwa. W takim kontekście działalność organizacji III sektora kontrolujących instytucje państwa pod względem praworządności, pilnujących przestrzegania demokratycznych standardów wolności, równości i sprawiedliwości społecznej, jest ważną częścią systemu bezpieczeństwa w wymiarze makro- oraz mikrospołecznym (monitoring w zakresie praw jednostki). Autorka artykułu postawiła jako problem badawczy pytanie, czy pokolenie młodych Polaków, w tym przypadku reprezentowane przez studentów Wojskowej Akademii Technicznej, potrafi rozpoznać działalność organizacji zwanych strażniczymi.

²⁶ Respondenci mogli wskazać więcej niż 1 odpowiedź.

Odpowiadając na pierwsze z postawionych we wstępie pytań badawczych należy stwierdzić, że większość respondentów nie zna pojęcia organizacji strażniczych, niemniej jednak lepiej niż pojęcie organizacji strażniczych kojarzą się studentom nazwy poszczególnych organizacji, zaliczanych do tej grupy. Najczęściej respondenci rozpoznawali Helsińską Fundację Praw Człowieka oraz Kampanię Przeciw Homofobii. Można sądzić, że deklarowana w ankiecie wiedza na temat tych podmiotów ma charakter dość powierzchowny, gdyż większość osób badanych nie potrafiła podać żadnych konkretnych inicjatyw realizowanych przez wskazane organizacje pozarządowe. Należy zauważyć, że największą grupą w badanej próbie byli studenci kierunku bezpieczeństwo narodowe, którzy prezentowali podobny poziom wiedzy jak ich koledzy z innych wydziałów. Przeprowadzone badanie może zatem sygnalizować istnienie paradoksów polegających na tym, iż jako społeczeństwo cenimy sobie demokrację, niemniej jednak jesteśmy relatywnie słabo wyedukowani na temat istniejących w społeczeństwie mechanizmów służących jej stabilizacji. Słabo również dostrzegany jest związek pomiędzy bezpieczeństwem, demokracją i funkcjonowaniem organizacji III sektora. Przeprowadzone badanie, choć ma swoje ograniczenia ze względu na pilotażowy charakter, potwierdza bardzo słabe zaangażowanie społeczeństwa w działalność organizacji pozarządowych. Biorąc pod uwagę mały kapitał społeczny Polaków stwierdzany w kolejnych badaniach, przejawiający się, między innymi, niskim wskaźnikiem przynależności do organizacji, uzyskany w badaniu studentów wynik nie powinien zaskakiwać. Świadomość młodego pokolenia wpisuje się w ogólny trend niezaangażowania obywateli w działalność III sektora. Można powiedzieć również, że na żadnym etapie zdobywania wiedzy, nawet na kierunkowych studiach z zakresu bezpieczeństwa narodowego, nie jest prowadzona na odpowiednim poziomie edukacja na temat roli organizacji pozarządowych w zapewnieniu bezpieczeństwa i utrzymania demokratycznego ładu w państwie.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] CBOS, komunikat z badań, 17/2016.
- [2] BATKO-TOŁUĆ K., IZDEBSKI K., *Organizacje strażnicze w Polsce. Stan obecny, wyzwania i perspektywy*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2012.
- [3] NOWICKI M., FIALOVA Z., *Monitoring Praw Człowieka*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2000.
- [4] SKRZYPIEC R., Raport całościowy obejmujący badania IDI i FGI przeprowadzone w ramach projektu *Analiza doświadczeń polskich i zagranicznych organizacji strażniczych*, 2011.
- [5] <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/924806,watchdog-kto-tworzy-obywatelska-siec.html>
- [6] <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/system-bezpieczenstwa-n/kirowanie-bezpieczenst/5975,Kierowanie-bezpieczenstwem-narodowym.html>

- [7] <http://www.viribus.org/images/pliki/raport.pdf>
- [8] <http://bip.siecobywatelska.pl/index.php?id=100&id2=4>
- [9] https://www.facebook.com/SiecObywatelskaWatchdogPolska/info/?tab=page_info
- [10] <http://feminoteka.pl/o-fundacji/>
- [11] <https://panoptykon.org/corobimy>
- [12] <http://kph.org.pl/o-kph/misja-i-wizja-dokumenty/>
- [13] http://rownosc.info/org_bank/details/federacja-na-rzecz-kobiet-i-planowania-rodziny
- [14] <https://courtwatch.pl/fundacja/court-watch/>
- [15] <http://www.rodzicpoludzku.pl/Misja/Misja.html>
- [16] <http://www.hfhr.pl/fundacja/>
- [17] <http://www.otwarta.org/kim-jestesmy/o-stowarzyszeniu/>
- [18] <http://www.ptpa.org.pl/o-nas>
- [19] <http://interwencjaprawna.pl/o-sip/statut/>
- [20] <http://bip.siecobywatelska.pl/index.php?id=100&id2=4>https://www.facebook.com/SiecObywatelskaWatchdogPolska/info/?tab=page_info
- [21] <http://www.autonomia.org.pl/index.php?id=teksty2&ajdi=66>
- [22] <http://www.hf.org.pl/ao/index.php?id=23>
- [23] <http://epf.org.pl/pl/>

“WATCHDOG” – CITIZEN SECURITY GUARD

Abstract. The article presents overview of activities of the “watchdog” organizations in Poland. The activities of this type of NGOs is considered a vital part of the State security system, and its exemplification is also presented in this article. Although the Poles, for many years already, believe that democracy is the best form of government, nonetheless poorly orient themselves when it comes to knowledge about the control mechanisms of democratic governance of a State. In this respect the role of different institution helping in protection of the citizen’s rights is presented as having the outmost importance in democratic process. In this respect, the protection of democratic rights is the main goal of many citizens’ organizations falling into the category of so-called “watchdog organizations”. This study refers to the author’s sample analysis of students, of the Military University of Technology, involvement in such organizations, confirming the poor knowledge in this area of a civic field, and lack of knowledge about organizations active within this field, of a vast importance for political security in a civic society.

Keywords: watchdog organizations, security, democracy, civic society.